

ערכין ב

משה שווערד

1. שפת אמת ספר במדבר - פרשת מטות - שנת [תרס"א]

בענין הנדרים ושבועות דכתיב לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין מכלל שכח הדיבור קודש והוא כח הפה שזכו בני בכח התורה. וכל מ' שנה שעסק עמהם משה רבינו ע"ה בתורה קבע בהם כח הקול ולשון הקודש. לכן צוה להם על שמירת הדיבור. ונסמכה הפרשה לתמידין ומוספין להיות התפלות במקום תמידין כמ"ש ונשלמה פרים שפתינו. וזהו בכח פיהם של ישראל כמו הראשונים שהתפללו בשם והי' ניתקן ע"י התפלה שיודעין איך להתפלל בשם הי' זה עצמו תיקון הקרבן. וזהו שכל היוצא מפיו יעשה... וזהו תכלית האדם כמאמר כל עמל האדם לפיהו לתקן כח הפה ואז יש בידו כח החירות להיות נושע בעת צרה.

2. ספר פרי צדיק פרשת נשא - אות יד

איש או אשה כי יפליא וגו'. הלשון כי יפליא יש לומר מפני שענין הנזירות בעצם הוא דבר פלא למעלה מן השכל והדעת. כי עיקר הנזירות שהוא פרישות מטומאה ותגלחת והיוצא מן הגפן. עם כל זה גם אם ישמור אדם את עצמו ויסגף עצמו בג' דברים הללו אם לא יקבל על עצמו לשם נזירות לא יהיה נקרא קדוש על ידי זה. רק על ידי דיבור אחד שיוציא מפיו הריני נזיר אז נקרא על ידי זה קדוש כמו שנאמר כל ימי נזרו קדוש הוא לה'. והוא באמת פלא גדול שעל ידי דיבור אחד נעשה קדוש בעצם. ועוד יש בכח דיבור הזה להתקדש לעולם באומר הריני נזיר עולם כנזירות שמשון. וכאמרם ז"ל (סוטה י'). שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא. ועוד נמצא על פי הלכה למשה מסיני דבר יותר עמוק ופלא שגם האב מדיר את בנו בנזיר (נזיר כ"ח ע"ב) שעל ידי דיבור של האב נעשה בנו קדוש גם אפילו לא עשה בעצמו פעולת הדיבור גם כן. ולזה נקרא המלאך של שמשון פלאי שאמרו במדרש פרשה זו שהוא כענין שאמר הכתוב כי יפליא גם כן על שם מעשיו שהיה פלא גדול שהיה נראה לעיניהם עד עתה כדמות אדם בכל עניניו וברגע אחת נתהפך ועלה בלהב השמים. וכמו כן הוא פלא ענין גוף הנזירות שהיה עד עתה אדם פשוט וברגע אחת על ידי הדיבור בכונה רצויה נעשה קדוש לה'. וכדאיתא בגמרא (נדרים ט ע"ב) בשמעון הצדיק שאכל אשם נזיר אחד מפני שהיה בכונה רצויה ואמר לו כמודך ירבו נזירי ישראל עליך הכתוב אומר איש כי יפליא עיין שם. והוא בחינת כח בעלי תשובה וכדאיתא בזוהר הקדוש (ח"א קכ"ט א') זכאין אינון מאריהון דתשובה דהא בשעתא דהא ביומא דהא ברעא דהא קריבין לגבי קודשא בריך הוא וכו' ויש לומר שלטעם זה נסמך אחר פרשת נזיר פרשת ברכת כהנים מפני שגילה לנו תורה הקדושה שפועל הדיבור של האדם כל כך להיות נתהפך על ידי זה כרגע להקרא קדוש לכן בא הציווי בתורה הקדושה להכהנים שיברכו את ישראל ובדיבור פיהם של התיבות הללו בלבד יפעלו השפעת הברכות מהמקור כמו שנאמר אחר זה ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם:

3. ספר ברכת כהן

בגדר ההתחייבות נערכין יש להסתפק מהו, האם זוהי התחייבות מחודשת שנתחדשה בתורה נפרשת ערכין, או דאמרינן שאחר שקבעה התורה שזומת אדם זה היא כן וכן ושומת אדם זה היא כן וכן אם כן כשאומר ערכו של פלוני עלי זהו נדר ליתן כן וכן לנדק הבית ויכדקיימ"ל לקמן סוף פרק ששי דסמס ערכין לנדה"ב.

✓ ונראה להוכיח מכמה מקומות דנברי הראשונים ז"ל שהלך הראשון הוא הנכון וההתחייבות נערכין היא התחייבות מחודשת שחדשה תורה.

א. הנה הרשנ"א (קידושין יג, ב) כתב שערכין הוה מלווה הכתובה בתורה ו"אע"פ שאינן חובה עליו אלא ממעשה עולמו דבאס לא העריך אינו נותן כלום לכהן מחובת מצות המלך אפ"ה כתובה בתורה היא וכו' לפי שהמערך אינו מחייב עולמו בסק ידוע אלא שאומר ערך פלוני עלי ובדבור זה חייבתו מצות מלך לתת לפי שניו אע"פ שלא הוציא חיוב סך בפיו" עכ"ל, ומזין א"כ להדיא שזהו חיוב מחודש שהחילה עליו תורה ולא שהוא נדרו.

ה. והנה נגמ' אמרינן ש"הכל מערכין" אחת לאחוי מופלא הסמוך לאיש שיכול להעריך, ויעוי' נגמ' נזיר (סב, ב) שילפינן א"ו מסקוק מיוחד, ויש להבין מ"ט דוקא כאן בעינן פסוק מיוחד ומ"ש משאר הנדרים שיכול לידור, אמנס לפמשנ"ת הוא מיושב דכאן זוהי פרשה מחודשת שאינה שייכת לפרשת נדרים, וכ"כ הל"פ (א, א) והחזו"א.

4. רש"י ערכין דף ב/א

הכל מעריכין - ערך כתוב בפרשה, (נדר דמי עלי ושמים אותו כעבד הנמכר בשוק):

רש"י בבא קמא דף פג/ב

החובל - וכמה הוא יפה שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי:

הרא"ש על בבא קמא פרק שמיני - סימן א

החובל בחבירו חייב בחמשה דברים. בנזק כדמפרש בסיפא סימא את עינו קיטע את ידו שבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד כנעני נמכר בשוק שהוא נמכר לעולם.

ספר קצות החושן סימן תכ ס"ק א

כאלו הוא עבד נמכר בשוק - ושטת רש"י (ב"ק פג, ב) כאלו נמכר לעבד עברי וכ"כ בני"י, ושטת הרא"ש דנישום כעבד כנעני ע"ש פ' החובל. והנה לשטת רש"י דנישום כעבד עברי ומשום דישראל אינו נישום כעבד כנעני, א"כ הא נמי דאמרין בסנהדרין (טו, א) גבי דמי עלי דשמין אותו כעבד ע"ש, היינו נמי כעבד עברי, וא"כ תיקשי לפי מ"ש תוס' פ"ק דקידושין (ז, א ד"ה אם כן) דבן חורין לא איתקש לקרקע אלא דוקא בדמי עלי לפי ששמין אותו כעבד כדאיתא פ"ק דסנהדרין (טו, א) ע"ש, ואי נימא דהך דסנהדרין דשמין אותו כעבד היינו כעברי אכתי אינו כקרקע ואינו שומת קרקע כלל ואמאי צריך בדמי עלי תשעה וכהן דעבד עברי אינו כקרקע כמו שאר אדם כיון דאינו בוהתנחלתם. וכמ"ש בר"ן פ' כל הנשבעין ובריטב"א קידושין (ז, א) דעבד עברי לא איתקש לקרקע. לכן נראה דס"ל לתוס' נמי דשמין אותו כעבד היינו כעבד כנעני וכמ"ש הרא"ש, ומש"ה באומר דמי עלי צריך תשעה וכהן כיון דנישום כעבד כנעני והוי כקרקע וצריך שומת קרקע. ורש"י לטעמיה דס"ל פ"ק דקידושין (ז, א ד"ה שיש להם אחריות) דכל אדם הוקש לקרקע ומש"ה בהך דסנהדרין (טו, א) אע"ג דאינו נישום אלא כעבד עברי נמי ה"ל דין קרקע וצריך תשעה וכהן ודו"ק ועמ"ש לעיל (סי' צה סק"ח):

5. שו"ת רדב"ז חלק א סימן תקיג

... וכן כתב הרמב"ם ז"ל לגבי עבד וז"ל העבד נערך ועורך כשאר ישראל ואם יפדה ויהיה לו יתן ערך מה שנדר ע"כ. והא ודאי אפילו בעבד כנעני איירי דאי בעבד עברי מאי למימרא. ...

6. ספר ברכת כהן

<p>הכל מעריכין לאתויי מופלא הס"א. פירש"י בן י"ג שנה ויום אחד, וכ"כ תוס' (גיטין סה, א) וש"ר, אמנם שיטת הרמב"ם (פי"א מנדרים) דמבן י"ג זהו רק מדרבנן ודין מופלא הס"א דאורייתא היינו בן י"ג שנה שלא הביא ב' שערות, וכך היא שיטתו צפיה"מ לנויר (כת, ב) עי"ש, וכך היא שיטת הנה"ג המוצאת בשם שמעתתא (ש"ה).</p>	<p>ונראה דחלוקים הם נעלם הגדר של מופלא הס"א ודלרש"י אין הפשט שהוא "גדול" לענין זה אלא שכיון שמבין הוא לשם מי נדר נדרים, ומש"כ לרמב"ם הפשט הוא שלענין נדרים כיון שנעשה בן י"ג שנה אף שלא הביא ב' שערות "גדול" הוא ולכן נדריו נדרים, והנפק"מ תהיה כמה שנסתפק המשל"מ (פי"ג מניירות הי"ג) האם מופלא הס"א יכול גם להישאל על נדריו או רק לנדור, דאם נימא שלענין נדרים גדול הוא א"כ יכול גם להישאל מש"כ לרש"י אין לנו מקור שיוכל להשאל ודו"ק.</p>
--	---

7. ספר מנחת חינוך - מצוה שנ - אות ב

[ב] והכל מעריכין, כל איש מישראל הן איש והן אשה והן טומטום ואנדרוגינוס ועבד וכו' וכשיהיה לו מעות יתן. ומופלא סמוך לאיש גם כן מעריך וחייב לשלם שהרי נדריו קיימין, כן הוא בש"ס [שם ב' ע"א ונזיר ס"ב ע"א] ובר"מ כאן פ"א הט"ו. ואם מופלא סמוך לאיש מן התורה או מדרבנן, עיין ר"מ פי"א מנדרים ה"ד פוסק דהוא מן התורה, ועיין ראב"ד פ"ב מניירות הי"ג. והנה בש"ס ערכין שם מבואר, הכל מעריכין לאתויי מופלא סמוך לאיש, והיינו דחרש שוטה וקטן שהעריכו אין בדבריהם כלום ואפילו נתנו לבדק הבית אינו הקדש כלל ומותר להנות, אבל במופלא סמוך לאיש דהקדישו הקדש הרי הערך שלו אסור בהנאה

ושייך לבדק הבית. ולשון הר"מ בערכין כאן, וקטן שהגיע לעונת נדרים שהעריך או נדר חייב לשלם שהרי נדריו קיימין. ואיני מבין זה שהרי **בפי"א מנדרים הל' ד' - ה' כתב דדוקא גדול שנהנה מהקדשו לוקה אבל הוא עצמו אינו עובר בכל יחל כרב** הונא בנדה מ"ו ע"ב ע"ש, **וא"כ היאך שייך לומר עליו שחייב לשלם, בודאי אם אינו רוצה לשלם אין כופין אותו דקטן לאו בר כפיה הוא, וגם אין ממשכנים אותו כי אינו עובר בכל יחל ובל תאחר, רק אם נותן להקדש הרי הוא הקדש**

ספר מנחת חינוך - מצוה שנ - אות ד

בל בקטן דאינו בכל יחל כלל כמבואר בדברי הר"מ הלכות נדרים [הנ"ל], נראה דאין עליו שום שעבוד כלל, רק אם הפריש ונותן יש עליו דין הקדש, **ואפילו לאחר שהגדיל אין עליו חיוב כלל כיון דהיה בקטנותו**, אך אם נותן הוי הקדש. ובאתי רק לעורר, דנראה דבמופלא שהעריך אינו חייב כלל ואין גובין מנכסיו בעל כרחו ואין ממשכנין, ואם מת אין גובין מירשיו דאין עליו שעבוד כלל, רק אם נותן הוי הקדש, ודברי הר"מ [ערכין הנ"ל] צ"ע:

8. ספר עבודה ברורה

קמן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. צ"ע מה שייך שיעור זה למצות חינוך, דכל מצות חינוך מתחלה מזמן שהקטן שייך לעיקר קיום המצוה, וכמו שמצינו בשאר הזמנים המבוארים כאן בסוגיא, כגון: "קטן היודע להתעטף" ו"היודע לשמור תפילין", אך זמן זה "שאינו צריך לאמו" לכאורה אינו שייך כלל לקיום מצות סוכה, ואמאי תלוי בו זמן החינוך. וצ"ל דמ"מ הוי שיעור מסוים לזמן החינוך. והגרי"ז (סטנסל) מבאר דאף שיעור זה שייך לקיום המצוה, כיון דכל זמן שצריך לאמו (ואמו אינה עמו בסוכה, דאשה פטורה מסוכה) הרי הוא מצטער, ומצטער פטור מן הסוכה, וא"כ אינו ראוי לקיום המצוה, עכ"ד. [ואחר דילפינן מזה שקטן הצריך לאמו אינו בר חינוך למצות סוכה, א"כ גם אם אמו ישנה בסוכה הוא פטור].

9. שטמ"ק ב: אות ב

10. ספר פרי מגדים על או"ח - אשל אברהם - או"ח סימן תרנז

(א) כדינו. עמ"א. בשם ירושלמי יע"ש ויראה כל שיודע מוליך ומביא מעלה ומוריד אעפ"י שאין בקי ממש בנענועים כבסי' תרנ"א חייב לקנות לולב. ובא"י לנענע אין חייב לקנות לולב. אבל נותן לולב לברך עליו מטעם חינוך עט"ז א' י"ל דהו"ל תקנו חינוך בלולב כל שאין יודע לנענע פטור מליטול כלל לולב:

11. חתם סופר מסכת סוכה דף מב עמוד א

קטן היודע לנענע. צ"ע אי מן התורה מדאגבלי נפיק בלי בלי שום נענוע למה לא יחנך הקטן היודע ליקח לולב בידו אפי' בלי נענוע ומשמע בודאי מדשיעורא דלולב שיצא מהאגד כדי לנענע בו ואי לא"ה לא יי"ח א"כ ש"מ הל"מ היא שצריך לנענע עכ"פ נענוע כל שהוא דהרי שיעורים הל"מ וא"כ מה ה' צריך לשנויי לעיל בשהפכו או שהוציאו בכלי תיפוק ל' אע"ג דאגב' עדיין לא נענע בו וכעת צ"ע ועמ"ש תוס' לעיל ל"ז ע"ב סוף ד"ה בהודו לה' כי טוב וי"ל ראוי לבילה בעל' שיהי' האדם ראוי לנענע והלולב ראוי לנענוע ואז יי"ח בהגבהה בלי נענוע:

• [אולם עיין במרומי שדה: שצריך לחנך באופן שיעשה כשיגדיל, ולכן אף שנענועים מדרבנן מ"מ אין חיוב לחנך עד שיודע לנענע]

12. ספר עבודה ברורה

הנה מהא דשיעור החינוך לקטן הוא משיודע לנענע, הוכיח הגרי"ז דהנענועים הם חלק ממצות נטילת הלולב ואינם מצוה נוספת, וכיון דהנענוע הוא מעצם המצוה, לכן קטן שאינו יודע לנענע אינו שייך לגדרי המצוה, ולא שייך חינוך לזה.	ברם זה דוקא בנענועים שבשעת נטילת לולב, אבל הנענועים שבשעת אמירת הלל מוכיח הגר"מ סולוביצ'יק (רשימות שיעורים, סוכה לז:) דהוי קיום נוסף ואינו חלק מעיקר מצות הנטילה, ואתי שפיר
--	--

13. ספר ברכת כהן

והגבי רק להוסיף שנרמז"ס משמע דתרווייהו אמתי
 די ש מקומות שחייבו את הקטן יש מקומות שחייבו
 רק את הגדולים לחנכס. [לגבי יציאת כתב (כפ"ג
 מציית הל' י) "מד"ס שקטן היודע להטעף חייב
 ציית כדי לחנכו". וכך הוא לשונו לגבי לולב (פ"ו
 הי"ט) ולגבי סוכה (פ"ו ה"א) ולגבי ברהמ"ז (פ"ה
 מנרכות) ולגבי מענית צי"כ"פ (פ"ג משביתת עשור)
 ולגבי תפילה (פ"ו ה"י).

ואי"ו לגבי תפילין כתב (כפ"ד הי"ג) "קטן אביו"
 לוקח לו תפילין כדי לחנכו" וכ"כ לגבי תלמוד תורה
 (כפ"א מח"ת) ש"אביו חייב ללמדו תורה" ולגבי
 ק"ש (כפ"ד) ולגבי מגילה (כפ"א) ולגבי מלה (כפ"ו
 הי"י) ולגבי מזוחה (פ"ו), והדבר נראה לעיניי שלא
 נכדי שיהא לשונותיו אמנם יש להבין טעמם של
 דברים מה בין אילו לאילו.

גמ' קמן היודע להתעטף וכו'. ונשאר כל
 הדברים המחכרים בגמ' דאביו חייב לחנכו. הנה
 ידועה פלוגתא הראשונים בגדר מצוות חינוך האם
 הפשט הוא שחז"ל חייבו את הקטן או שזהו חיוב על
 אביו לחנכו, דרש"י בנרכות (מו, א) והרמב"ן
 במלחמות (שס, כ, ב) נקטו שזהו חיוב רק על האב
 לחנכו, ואילו התוס' (מת, א) וש"ר נקטו שזהו חיוב
 על הקטן, וכבר האריכו בזה האחרונים למעניתם עי'
 שדי חמד שהביא לכל השיטות.

14. תוספות ערכין דף ב/ב

היודע להתעטף - משום דאמר במ"ק (דף כד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם עד שפמם כדאיתא במדרש. ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית א' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל:

15. ספר יד בנימין

בתוד"ה היודע להתעטף כו' ומלאמי נסילוק
 א' (פיוט) שעשה הר' יוסף ט"ע
 (טוב עלם) שנותן יציאת א' מלפניו וכו' עכ"ל.
 ר"ל דהא דקתני קטן היודע להתעטף הוא
 לאו דוקא עיטוף ממש כעטיפת ישמעאלים
 אלא סגי אם יודע להשליך צ' יציאות מלפניו
 א' צימין וא' משמאל וכן שנים לאחריו, וכ"כ
 בהגהות מימוניה סוף הל' יציאת נשס
 הירושלמי, והוצא גם ברמ"א סי' י"ז סעי'
 י"ג.

16. שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן א

שאלה: האם יש צורך מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת ישמעאלים, ובדבר הנוהגים שבשעת עטיפתם מכסים ראשם ופניהם לגמרי בטלית, האם הם עושים כהלכה?

תשובה: במועד קטן (טו ע"א) אמרו, אבל חייב בעטיפת הראש. ואמרו עוד שם (כד ע"א) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה. והסביר רב נחמן, שהעטיפה תהיה עד הגומות שבלחי למטה מפיו. וכתב הטור אורח חיים (סימן ח'), סדר עטיפת הטלית, פירשו הגאונים שצריכה להיות כעטיפת ישמעאלים שהיא עטיפה גמורה, שכן הנוסח של הברכה להתעטף בציצית, (וכדאיתא בתוספתא ברכות פרק ו' הלכה טו). אבל בעל העיטור כתב, שאין צורך בכך, אלא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי. וכתב מרן הבית יוסף בשם רבינו יצחק אבוהב, כי מה שאמרו במועד קטן שכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה, זהו רק לענין אבלות, אבל לגבי ציצית שנאמר בה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, די לנהוג כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם. ואף נוסח הברכה להתעטף בציצית אינו אלא לשון כיסוי. (וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל בראשית כד סח, ותקח הצעיף ותתכס, ונסיבת רדידא ואתעטפת ביה. ובדברים כב יב, אשר תכסה בה, דתעטפון בה). וכן פסק מרן בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן ח' סעיף ב'): סדר עטיפת הטלית הוא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי, ונכון שיכסה ראשו בטלית. ולפי זה אין חיוב מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת ישמעאלים, שלא נאמר כן אלא לענין אבלות. (וראה

בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן א' אות ב', ובערך השלחן סימן ח' סק"א). **ומכל מקום המנהג לעשות כעטיפת הישמעאלים גם בציצית, שכן נאמר בפסיקתא זוטרתא (סוף פרשת שלח לד'): ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים. וכן דעת התוספות**

בערכין (ב ע"ב) בד"ה הוודע להתעטף. ע"ש. וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן מה), שעל כל פנים בשעת הברכה יש להתעטף בטלית בכיסוי הראש, ויעמוד כך מעוטף בטלית לפחות כדי הילוך ארבע אמות, ולאחר מכן ימשכנו מעל ראשו ויורידהו על כתפיו. ובאופן שכזה יתאים הנוסח להתעטף בציצית לכל הדעות. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ד' וז'). ע"ש. ורבינו חיים ויטאל בשער הכוונות (דף ד' ע"א) הביא שיטת הגאונים שצריך להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים, ושכן כתב רבינו סעדיה גאון, וסיים, ולכן לאחר שבירך להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, ויחזיר שתי כנפות הציצית שבצד ימין לצד שמאלו, באופן שיתחברו שם כל ארבע כנפות הציצית, ויהיו תלויים מאחוריו בצד שמאל. וטוב ונכון לעשות כן, ולפחות ישאר מעוטף כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות לאחר הברכה, ואחך כך יסיר את העיטוף מעל צוארו. וכן היה מנהגו של מורי האר"י ז"ל. (ונתן שם טעם לדבר על פי הסוד) +ועיין בדעת זקנים מבעלי התוספות (פרשת בשלח יד כט), והמים להם חומה, שהיה גבריאל מכריז ואומר למים שבמינם של ישראל, הזהרו בישראל שעתידיים הם לקבל תורה מימינו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר מימינו אש דת, למו, וחזור ואומר למים שבשמאלם הזהרו בישראל שעתידיים הם להניח תפילין בשמאלם וכו', וחזור ואומר למים שלאחריהם, הזהרו בישראל שעתידיים הם להתעטף בציצית מאחוריהם, והמים היו נעשים חומות. (והרוקח סימן ססא הביא דבר זה בשם מדרש אבכיר. וראה עוד בספר האשכול ח"ב עמוד קה. ובאור זרוע ח"ב ס' שיד). וסיימו התוספות, ולפי המדרש הזה היה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציציות לאחוריו, ולי נראה שאינו צריך, שזה שאמרו כן במדרש, היינו בשעת עטיפת הטלית, שבאותה שעה כל הטלית והציציות מאחוריהם. ע"כ. וכן כתב בשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סוף סימן תקעא) בשם הרמ"ה. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת לב חיים חלב ב' (סימן קסח). ודו"ק. + וכתב מרן החיד"א במחזיקי ברכה (סימן ח' סק"ד) שכן מנהגינו. וכן כתב בספר שלמי צבור (דף לב ע"ב). ועיין בשו"ת הרדב"ז חלק א' (סימן שמג), וחלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן סג), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קכג), ובספר אות היא לעולם חלק א' (דף פו ע"ב), ובספר אמת ליעקב בנינו (בקונטרס שפת אמת סימן מה), ובספר בן איש חי (פרשת בראשית אות ה'). ודו"ק.

אולם הדבר ברור שעטיפת הטלית צריכה להיות סביב הצואר והגרונ, ואין לכסות בעטיפה את כל הפנים והעינים, כפי

שיש נוהגים מאחינו האשכנזים, שהרי בודאי אין זו כעטיפת הישמעאלים, שזרכם בעטיפתם לגלות חלק מהפנים והעינים, כדי שיוכלו לצאת ולבוא, ולראות נכחה בעת שעוסקים במלאכתם, ואם יהיו עיניהם מכוסות, הלא יפלו

במהמורות בל יקומו. וכן מבואר בדברי מהר"ח בשער הכוונות הנ"ל ובשאר האחרונים. ועיין עוד ביורה דעה (סימן שפו),

ובשו"ת הרדב"ז חלק ג' (סימן תקעא), ובשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן קכג) הנ"ל. ע"ש. ובילקוט שמעוני (רמז תשכג),

כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אמר דוד, רבונו של עולם, אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצות, בראשי וכו' אני מניח

תפילין בראשי, בצוארי עטיפת ציצית, בעיני וראיתם אותו, כפי תהלת ה' ידבר פי וכו'. ע"ש. (וכן הובא בשו"ת הרדב"ז חלק

א' סימן שמג וחלק ג' סימן תקעא). **והנהגים להתעטף בטלית ומכסים פניהם ועיניהם בטלית, מנהג טעות הוא בידם, וכמו**

שהעיר בצדק הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סימן ח'), והביא שמר זקנו הגאון מהר"ש

תמה מאוד על הנהגים כן, שחושבים שכן היא עטיפת הישמעאלים, ואיך יתכן לומר כן. כי איך יוכלו הישמעאלים ללכת באופן

כזה, הלא כשול יכשלו ויפלו בפחתים ובבורות, וינגפו רגליהם וכל גופם. והרי לא שמענו מעולם שאדם אחר יוביל את

הישמעאלים, כמו שמוליקים את הסומא, שדבר זה מביא לידי גיחוך, וכן מוכח מהש"ס בכמה מקומות שאין זו דרך עטיפת

הישמעאלים, וגם עתה עינינו הרואות בארצות המזרח ובארץ ישראל, שהערבים אשר מנהג אבותיהם הישמעאלים בידיהם, גם

במלבושם, שמשליכים הכפייה סביב צוארם, ואינם מכסים כל פניהם בעטיפתם. עכת"ד. וכ"כ בשו"ת ארץ צבי פרומר (סימן

ג אות ג). ע"ש. (וראה עוד שם בסוף סימן א' בד"ה דרך אגב). וכן כתב הרה"ג רבי אברהם חיים נאה בספר קצות השלחן

(בדי השלחן סימן יז אות יד). שיש נוהגים בעטיפת הטלית לכסות כל הפנים והעינים, ודייקו כן מלשון שלחן ערוך הגאון רבי

זלמן ס' ח', שכתב, לכסות הראש עם הפנים עד הגומות שבלחי למטה מפיו, וחשבו שהכוונה להמשיך הטלית מעל הראש לכסות

כל חלק העליון של הפנים והחוטם עד פיו. וזה תמוה מאוד, שהרי בודאי אין זו עטיפת הישמעאלים כאשר עינינו הרואות.

שאלו היו מכסים עיניהם לא היו מוצאים ידיהם ורגליהם בלכתם, **אלא פשוט שכוונת הגאון רבי זלמן שישים הטלית על**

ראשו, ואחר כך ישליך צד הימין של הטלית על כתפו השמאלית באופן שיהיה סביב חלקת צוארו עד שיכסה את חלק

התחתון של הפנים, דהיינו זקנו וסנטרו עד פיו. וזו היא עטיפת הישמעאלים. וראה לזה מורה דעה (סימן שפו). ולפלא

שרבים טועים בזה ואין מי שימחה בידם. עכת"ד. (ובספר נימוקי אורח חיים הנ"ל הבין דברי שלחן ערוך הגאון רבי זלמן

שיכסה חלק העליון של הפנים עד למטה מפיו, ותמה עליו, שהרי יש ראיות ברורות שאין לעשות כן. ע"ש. אבל האמת היא

כמו שפירש לנכון הגאון רבי אברהם חיים נאה ז"ל. ועיין עוד במאירי מועד קטן (טו ע"א) בד"ה אבל חייב בעטיפת הראש,

ושם (כד) בד"ה כיסוי הראש. ע"ש). **וגם הלום ראיתי להרה"ג רבי משה שטרן בשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ח')**

שהאריך לתמוה על הנהגים לכסות הפנים והעינים בעטיפת הטלית, שמנהג זה הוא טעות גמור, כי לא יעלה על הדעת

שהישמעאלים מתעטפים באופן כזה וכו'. ושוב מצא שכן כתב בנימוקי אורח חיים הנ"ל. ע"ש. אמנם ראיתי לידידינו הרב

הגאון רבי אברהם דוד הורוויץ שליט"א משטרסבורג, בשו"ת קנין תורה חלק א' (סימן ב'), שהאריך לקיים מנהג המכסים פניהם

ועיניהם בטלית בשעת עטיפתם. ע"ש. אך במחכ"ת אין זה נכון לדינא, והעיקר כדברי האחרונים הנ"ל, שהעטיפה בטלית היא

שמכסה סביב לצוארו וחלק התחתון של הפנים עד הגומות שבלחי מתחת לפיו. ועיין בשו"ת לחם שלמה (חלק אורח חיים סימן

יג). ודו"ק.

אגב יש להעיר על הנהגים שלא להתעטף בציצית, אלא מיד לאחר הברכה כורכים הטלית סביב הצואר ויורד מעל כתפיהם אל מול פניהם, באופן שהקצה האחד שיש בו

שתי כנפות וציציות יורד כנגד פניהם מצד ימין, והקצה האחר לצד שמאל, וכך נשאר עליהם עד סוף התפלה, והעושים כן לא רק שלא יצאו ידי חובת המצוה, אלא גם ברכת

התעטף בציצית שברכך, היא ברכה לבטלה. וכן מבואר במגן אברהם (סימן ח' סק"ב), שעיקר המצוה לכסות גופו בטלית, ולא שישאר מקופל או כרוך כנגד פניו. וכן

פסק בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן ח' סק"ח), שיש למחות בידי העושים כן, שברכתם ברכה לבטלה. וגם אם מורידים מהטלית אחר הגב, אין זה מועיל כל כך.

ובספר מעם לועז (סוף פרשת שלח לד'), קרא עליהם ואותי השלכת אחרי גיך. ע"ש. וכן הרה"ג רבי רפאל אהרן בן שמעון בספר נהר מצרים (הלכות ציצית אות ד'),

העיר למוסר אזנם של רוב ההמונים שנוהגים לשלשל כל ארבע הכנפות כנגד פניהם, והטלית מקופל על צוארם, ולא די שלא קיימו מצות ציצית אלא גם הברכה היא לבטלה. (אלא אם כן התעטפו בטלית כעטיפת הישמעאלים בשעת הברכה). וסיים בדרך הלצה, שיש כאלה שנוהגים כן, ומנשקים הציצית פעמים ושולש, וכנראה שבוזה חושבים לפייס את הציצית על אשר לא טוב עשו עמו, וראוי להוכיחם ולהשיבם מטעותם. עכת"ד. וכיוצא בזה כתבו בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן צז) ובשו"ת באר משה חלק ג' (סימן ה'). ע"ש + ובספר חקר הלכה חלק ב' (דף עז ע"ב) הביא מה שכתב השערי תשובה, שהמניחים הטלית על כתפיהם לא יצאו ידי חובת המצוה. וכתב להשיג על זה, שמלבד שזה סותר למה שכתב מרן המחבר ונכון שיכסה ראשו בטלית, משמע שאין זה אלא למצוה מן המובחר, ועוד שבשלחן ערוך א"ח/ה' סימן י' סעיף ז' מבואר שמלבד שראשו חייב בציצית, ואם כן איך נוכל לומר שלא יצאו ידי חובה בזה. ע"כ. ודבריו תמוהים, שהשערי תשובה שמקורו במגן אברהם הנ"ל, מיירי שמניח הטלית מקופל על כתפיו ומורידו כנגד פניו, ומכיון שגם גופו אינו מכוסה בטלית, לא יצא ידי חובה, ואילו מרן השלחן ערוך מדבר באופן שהטלית יורד על גופו, ורק אינו מכסה בו את ראשו. ולא קרב זה אל זה. וזה פשוט. + ולכתחלה בודאי יש לקנות טלית גדול המכסה רוב ככל גופו, ולאחר שיתעטף בו כנ"ל, יחזור שתי ציציות לפניו, ושתיים לאחוריו כדי שיהיה מסובב במצות. (לשון מרן השלחן ערוך א"ח/ה' סימן ח' סעיף ד').

בסיכום: סדר עטיפת הטלית צריך להיות באופן כזה: מיד לאחר ברכת להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, כשארבע כנפות הטלית יורדות כנגד פניו, ולאחר מכן יש לאחוז את הצד הימני של הטלית ולהשליכו על כתפו השמאלית (וטוב שישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות), ואחר כך ישליך גם את הצד השמאלי שכנגד פניו לאחוריו על כתפו השמאלית, באופן שכל ארבע הכנפות יהיו מונחות מאחוריו, וישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות, ואחר כך יוריד הטלית על גופו, ויחזירם באופן שיהיו שתי כנפות הציציות לפניו, ושתיים לאחוריו. ונכון שיכסה ראשו בטלית עד סוף התפלה. ויש להקפיד בשעת העטיפה שלא לכסות את כל הפנים והעיניים, אלא העטיפה צריכה להיות סביב הצואר וחלק התחתון של הפנים, למטה מפיו, והנוהגים לכסות בשעת העטיפה את פניהם ועיניהם, מנהג טעות הוא בידם, ועליהם לשנות מנהגם, ולנהוג כמו שביארנו. וכן אלה שנוהגים לכרוך הטלית על צוארם וכל ארבע כנפות הציצית מול פניהם, אינם יוצאים ידי חובת המצוה, ומברכים ברכה לבטלה. ויש להעיר למוסר אזנם. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

17. ספר עבודה ברורה

והגרי"ד מוכיח (בשיעוריו על עניני ציצית ותפילין) מהכא, דשמירת קדושת תפילין אינה מצוה בפני עצמה (לדעת ר' אלעזר במנחות דף לו:): או איסור בפני עצמה (לדעת רבי יוחנן שם) רק מהווה חלק ממצות הנחת תפילין, ודמי לקטן

18. תוספות חגיגה דף ב/ב

לא תהו בראה - האי עשה אלים טפי מפרו ורבו ...

19. תוספות חגיגה דף ב/ב

כופין את רבו - אפילו לשמואל דאמר (גיטין דף לח.) המפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ גט שחרור הכא דטבא ליה עבדו ליה לעשות שחרור גמור ואע"ג דאמרין (ברכות דף מז:): המשחרר עבדו עובר בעשה ניהא לן דליעבד הרב איסורא זוטא ולא ליעבד העבד איסורא רבה כדאמר בעירובין בפ' בכל מערבין (דף לב: ושם) ולא דמי לההיא דריש שבת (דף ד. ושם) וכי אמרינן לן לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך דהתם פושע בדבר הוי שלא היה לו לאפות הפת תדע דשרינן ריש תמיד נשחט (פסחים דף נט. ושם) להקריב לכהן אחר תמיד של בין הערבים כפרת חבירו כדי שיאכל קרבן פסח לערב אע"ג דאיכא עשה דהשלמה:

20. ספר עבודה ברורה

יעו"ש. ותירץ הטורי אבן שם, דהאיסור לשחרר עבדו אינו מצד השחרור עצמו, אלא מפני שהשחרור מפקיע רשות האדון מעליו, ואי אפשר להשתעבד בו מעתה, ואם גם בלא השחרור היה איזה ענין שפקע רשות רבו מעליו ושאיין יכול להשתעבד בו, תו ליכא איסור אם משחררו לגמרי, ולכן בחציו עבד וחציו בן חורין לא שייך עשה זה, כיון דכבר פקע ממנו שעבודו לרבו ע"י תקנת חכמים, ושוב ליכא איסור בכתיבת שטר השחרור ע"י רבו. עוד תירץ שם, דגבי חצי עבד וחצי בן

ע"י רבו. עוד תירץ שם, דגבי חצי עבד וחצי בן חורין ליכא עשה ד"לעולם בהם תעבודו", כיון שהוא חצי בן חורין כבר, ומדינא עובד את עצמו יום אחד, ואין רשות רבו עליו עוד על החצי בן חורין, לכן ליכא האי עשה אף בחצי עבד, כיון דממילא אינו יכול להשתעבד לו לעולם, דהעשה הוא "לעולם" בהם תעבודו.